

МИСТЕЦЬКІ ПОСТАТІ

Лариса КОСТЮК

кандидат історичних наук, доцент
Рівненського державного гуманітарного університету

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕОРГІЯ КОСМІАДІ НА ВОЛИНІ У 1920-х РОКАХ

Анотація. Висвітлюється активна участь Георгія Петровича Косміаді (1886-1967) у культурному просторі Волині 1920-х років, акцентується увага на виставковій діяльності художника, на його неординарності мистецького таланту та організаторських здібностей, що мали велике значення в культурному житті краю.

Ключові слова: виставкова діяльність, культурний простір.

Дослідження історії мистецтва ХХ ст. відкриває нові імена митців. Через історичні обставини їхня художня спадщина замовчувалася або була недоступною для вивчення: творили, залишаючись художниками-одинаками. Серед них називаємо ім'я Г.П. Косміаді, який поєднував у своїй творчості естетичні засади, сформовані російською школою живопису, з тогочасними новітніми мистецькими віяннями. Це про нього 1942 р. дослідник Є. Клевер напише: "Час визначить місце, яке має зайняти Косміаді-художник, але можна уже зараз підкреслити, що його шлях — це шлях видатного майстра" [1, 41].

Вивчення творчого шляху Г. Косміаді надзвичайно цікаве в плані наукового дослідження, оскільки його мистецька спадщина, а це понад 5000 творів, яскраво репрезентує долю художника, який постійно боровся за власну нішу в інонаціональному середовищі: чи то в Москві, чи на Волині, чи в Німеччині. Отож, проблема дослідження творчого шляху Г. Косміаді, у тому числі його виставкової діяльності, є актуальною дозволяє зрозуміти колізії долі художника-одинака через призму історичних обставин ХХ ст.

Зауважимо, що постать Г. Косміаді уже знайшла наукове зацікавлення, відображення в історіографії Волині. Питання його життя і творчості як наукова проблема постало нещодавно

у розвідках рівненських дослідників [2-4]. Основна увага авторів зосереджена на вивченні педагогічної діяльності Г. Косміади на Волині. Водночас тут у міжвоєнних роках яскраво проявився його талант художника. Це були найкращі роки життя, в які митець спресував силу свого таланту й працьовитості. Мета нашого дослідження — виявити специфіку виставкової діяльності Г. Косміади у зазначений час, викристалізовує мистецький феномен художника, його талант організаторські здібності.

Історичні обставини ХХ ст. повсякчас ставили Г. Косміади перед випробуваннями, які потрібно було долати. Народившись і здобувши освіту на Кавказі (факультет архітектури Бакинського технічного училища), Г. Косміади майже двадцятилітнім потрапляє у вир московського життя. Працює помічником миського М. Квашніна (1905-1913 рр.) та продовжує мистецьку освіту у художників В. Серова і Є. Хрушова.

Численні зустрічі з мистецькою елітою Москви, динаміка та насиченість повсякдення великою напругою праці удосконалили талант. Від 1906 р. виставляє свій творчий доробок на суд московської публіки. Як член Всеросійського товариства вегетеріаців, Г. Косміади налагоджує роботу пересувної виставки та експонує свої картини разом з І. Рєпіним. Із захопленням сприймає середовище “Мира искусств”, закохується у музику С. Рахманінова (завжди презентуватиме свої картини під музику цього великого композитора). Творча атмосфера московської художньої еліти закладе сильний імпульс для подальшого мистецького зростання Г. Косміади.

Проте перипетії Першої світової війни кардинально змінили план життя Г. Косміади, його було призначено начальником VI будівельного загону Всеросійського союзу міст Північно-Західного фронту, себто на Волині. На певний час йому довелося відкласти свої мистецькі вподобання і наживо вдовольняти потреби фронту. 1915 р. у Москві обвінчався з Бригіттою-Фрідою Геєрман (німкеня за походженням). Життя поставило його перед вибором: повертатися до Москви або залишатися в Рівному. Революційні події 1917 р. у Росії остаточно зміцнили вибір Г. Косміади на користь Волині.

У поліетнічному середовищі Рівного Г. Косміади вибудує

власну нішу. Тут він проживе майже чверть століття — найкращі роки праці та творчості. Особливо активними в творчому сенсі виявляться 1920-ті роки. Останні десятиліття життя художника пов'язані з Гамбургом, куди він потрапить з родиною під час Другої світової війни. За 27 років перебування в німецькому культурно-мистецькому середовищі Г. Косміади так і не стане західноєвропейським художником, оскільки буде відданим своїй східній батьківщині.

Зауважимо, нещодавно з'явилися нові документи, які розкривають обставини життя Г. Косміади [1, 5], вони складуть основу нашого дослідження. Особливої уваги заслуговують також спогади доньки художника — Надії Георгіївни Саннов-Косміади, яка народилася в Рівному 1923 р. і нині проживає в Гамбурзі (Німеччина). Завдяки її невтомній праці маємо унікальну можливість відкривати сторінки життя і творчості митця.

У збірнику “Георгій Косміади: життя і творчість у документах” знаходимо довідку за підписом бургомістра Рівного від 8 липня 1921 р.: “...художник Косміади Георгій, син Петра, проживає у м. Рівне від липня 1916 року, наскільки нам відомо, до жодних політичних організацій не належить і рішуче завжди проявляє тільки лояльне ставлення до Польщі” [5, 86-87]. У цій довідці звертає на себе увагу рецепція постаті Г. Косміади як художника: від 1916 р. до 1921-го він уже заявив про себе в Рівному як митець (на той час викладав малювання у кількох навчальних закладах міста).

Як було зазначено, Г. Косміади здобув досвід виставкової діяльності ще в Москві. На нашу думку, така діяльна й активна особистість не могла зволікати з творчістю, та про перші виставки 1917-1918 рр. на волинській землі поки що нічого не відомо. В архіві Н. Саннов-Косміади зберігається фотографія з власноручним записом художника на звороті: “Виставка 1919 в Комм. учил. в Ровно около куратори ума” [5, 73]. На фото зображений фрагмент виставки робіт Г. Косміади, на якому впізнаються улюблені сюжети художника: собори Кремля, волинські та російські краєвиди. Саме в цьому училищі вчитель малювання зорганізує естетичний гурток.

З “Каталогу Виставки картин і рисунків членів Естетичного Гуртка при Рівненському Комерційному Училищі” ді-

знаємося про перелік робіт Г. Косміаді, що були презентовані мешканцям Рівного на іншій виставці (8-13 квітня 1920 р.): “Тиша”, “З минувшини. Москва XV століття”, “Іменини маркізи”, “Золотий вечір”, “Біля мого вікна”, “Надвечір’я”, “З кавказьких спогадів. Казбек”, “На день Трійці”, “Після дощу”, “Літній день”, “Під Москвою”, “Біля колон” та ін. [8, 74-75]. Усього було експоновано 16 робіт Г. Косміаді, окремі з них були етюдними та вказували своїми назвами на те, що художник їх виконував ще в московський період життя.

Він зумів згуртувати творчі молоді паростки міста — учнів і вчителів РКУ, естетичний гурток при якому мав Статут і випускав “Естетичний вісник”. Як наголошує дослідниця О.Юрчук: “... щороку навесні Естетичний Гурток влаштував виставки картин і художніх робіт учнів усіх навчальних закладів м. Рівне. Такі виставки були важливою мистецькою подією в житті нашого міста” [3, 230].

Ми все згадували виставку в Рівному 1920 р., тут в одній з кімнат експонувалися роботи учнів 1-7 класів РКУ — членів естетичного гуртка, а також роботи учнів з інших навчальних закладів, що були відібрані на виставку на конкурсній основі. У двох інших кімнатах — роботи художників М. Барановського, М. Борушека, Б. Коржанського, К. Кушелевського, Д. Литвиненка та інших, усього 139 картин. Аналізуючи назви робіт, можна стверджувати, що на виставці знайшлося місце для всіх художників, незалежно від походження. Тут були представлені сюжети війни, фінські, полтавські етюди, портрети євреїв, польські та волинські краєвиди тощо.

Варто звернути увагу на ще одну важливу рису виставкової діяльності Г. Косміаді в Рівному. Щодня на виставці членів естетичного гуртка відбувалися концерти й звучала музика. Те, що виставки картин супроводжувалися музикою — це факт, який підтверджує творчий почерк Г. Косміаді. Як справжній меломан, він ще з московської юності виніс розуміння взаємозв’язку музики та кольору. Рухи пензля на картинах Г. Косміаді ніби існували в гармонії з музичними композиціями. У кольоровій гамі косміадівських сюжетів гармонійно звучить то радісна піднесеність, то смуток і невимовна печаль.

Підкреслимо, що Г. Косміаді впродовж життя спрямовував свою діяльність на творення гармонії в усьому, до чого торкалася його рука, розум і душа. Тут доречно знову нагадати думку Є. Клевера: “Якби Косміаді не вибрав шлях живописця, то він став би композитором або поетом або письменником чи скульптором, адже він син гармонії, яка завжди прагне прийняти будь-які художні форми. Доля склалася так, що він став живописцем, але його душа залишилася вірною гармонії в широкому розумінні слова” [1, 40].

Відчуття прекрасного, естетичні переживання, переживання кольором і музикою — такі важливі почуття прагнув виховати вчитель у своїх рівненських вихованців. І йому це вдалося. Н. Петрова — журналістка російського часопису “Иные берега” після відвідин виставки картин Г. Косміаді в Будинку російського зарубіжжя ім. О. Солженіцина в Москві (2010 р.), — зауважила з приводу життя художника в Рівному: “Тут Г. Косміаді створив особливий світ, до якого залучив населення міста і життям своїм довів, як багато може зробити одна людина” [6, 121]. Він зумів згуртувати навколо себе талановитих учнів, творчих учителів і неординарних особистостей міста, які попри всі негаразди міжвоєнних років разом творили освітню й культурно-мистецьку ауру Рівного.

Звичайно, сьогодні складно відтворити повноцінну картину творчої та виставкової діяльності Г. Косміаді. Але збережені документи у власному архіві родини Косміаді, які нещодавно були опубліковані в Україні, певним чином дозволяють скласти мозаїку волинської сторінки його творчості. Одна з фотографій засвідчує, що художник мав виставку робіт 1921 р., на якій серед інших картин була представлена робота достатньо великих розмірів із зображенням замку князя Любомирського [5, 75] (у експозиції виставки вона розташована як ікона — в кутку зали).

Про масштаби творчої діяльності вчителя і учнів промовляють два фото того самого року, що фіксують Г. Косміаді з учнями серед розписаних тканин і ескізів візерунків, якими встелена підлога й стіни класу [5, 76]. Вражає багатство виконаних робіт, стилізація та витонченість орнаментів на них. Ці роботи мали практичне значення, оскільки невдовзі їх при-

дбає одна з найбільших мануфактур у Силезії, щоби виткати за цими взірцями візерунки на своїх виробках.

Низка документів 1922 р., а це здебільшого статті з газет, засвідчують проведення щорічної весняної виставки робіт членів естетичного гуртка, яка відбувалася 14-20 квітня в приміщенні навчального закладу по вул. Шосейній, 38 [8, 92-93]. Газета “Волинське Слово” відзначала: “Виставка була надзвичайною, оскільки вона показала, яких успіхів можна досягти, вміючи передавати любов до мистецтва учням, частина з яких ще зовсім діти.

Більшість складених ними композицій, мотивів для декораций, килимів, обкладинок і бордюрів вражають і своєю колористикою, і замислом, і красою рисунка; ці роботи нагадують роботи Строганівського училища і Миргородського імені Гоголя художнього училища...

Звичайно, усе це можна приписати лише невтомній енергії та особливому таланту викладача училища... художника Косміаді” [7].

Пальму першості серед картин художників Рівного (Дунін Марцінкевич, Чеслав Кур’ятто, Шварц, Кжижановський), які виставлялися на весняному вернісажі в РКУ, критики віддали роботам Георгія Косміаді. Особливо відзначали індивідуальну стилістику картин “Кавказький хребет”, “Мотиви замку князів Любомирських”, “Палац барона Штейнгеля”, натюрморти та квіти.

У липні 1922 р. понад 100 робіт учнів Рівненського комерційного училища та польської Державної гімназії в Рівному, виконані під керівництвом учителя малювання Г. Косміаді, експонувалися в Кракові. У відгуку на виставку ректор Краківської академії мистецтв відзначав високий рівень учнівських робіт, який було досягнуто “...за умови вмілого художнього керівництва, енергії, захоплення мистецтвом, а також при великій обізнаності дитячої душі, яку п. Косміаді, без сумніву, вкладає у свою працю. Результат цієї діяльності є дуже позитивний з художньої точки зору... має велике культурне та економічне значення...” [5, 94-95].

Через рік, у червні 1923 р., переглядаючи роботи учнів Г. Косміаді на виставку, професура Краківської академії мистецтв у листі до вчителя писала: “Представлені праці... відзначають-

ся надзвичайною оригінальністю декоративних мотивів і колористичним розмаїттям” [5, 106-107]. Виставка мала репрезентативний характер, оскільки, як відображено у збереженій афіші, проводилася в Будинку художників у Кракові 20-27 червня 1923 р. під егідою Спілки польських митців “Wystawa sztuki dekoracyjnej z kresow wschodnich pod kierow profesora Jerzego Kosmiadi’ego oraz obrazow tegoz profesora” [5, 118-119].

Під час виставки польська преса щиро підтримала Г. Косміаді: “Оригінальною є система навчання, яка полягає у збудженні в учнів самостійності не тільки у komponуванні орнаменту (рослинного, лінійного і т. п.), а також на розвитку почуття барви.

Те, що ми можемо бачити на виставці, породжує почуття гордості за ті малярські здібності, які має молодь зі східних рубежів, де певну роль відіграють впливи народної творчості, візантійські традиції” [5, 110-111]; “Виставка свідчить не тільки про велику працю керівника, але також і про талант наших дітей” [5, 112-113].

Результатом виставкової діяльності Г. Косміаді був відбір 50-ти малюнків його рівненських учнів для зібрання галереї в Академії мистецтв у Кракові, а також 80-ти малюнків для колекції державної школи художнього ремесла в Кракові [5, 114-117]. Це було високе визнання в Речі Посполитій праці вчителя з Рівного Г. Косміаді.

23-24 червня 1923 р. роботи учнів Г. Косміаді експонувалися в галереї Волинського воєводства в Рівному. Пан воєвода, зацікавившись виставкою, ініціював її показ у Луцьку [5, 122-123]. Адже цією виставкою Г. Косміаді зумів довести, що кожна дитина є здібною до малювання, варто лише ці здібності розвивати. У одній зі статей так підкреслювалося значення діяльності професора Г. Косміаді: “Цей митець-педагог... може “змусити” кожного учня висловитися на папері за допомогою найпростіших способів, навіть загостреного патичка, вмоченого у чорнило. У його школі немає учнів, не здібних до малювання, — нездібні з інших предметів діти є найздібнішими у нього. Якщо здібне дитя не хоче малювати через лень, то вчитель зацікавить його і виявить його талант” [5, 124-127].

Колекція малюнків учнів Г. Косміаді, яку Н. Саннов-Косміаді передала в кінці ХХ ст. у фонди Рівненського обласного

краєзнавчого музею, також засвідчує філігранну роботу педагога з дитячими душами. Неймовірно, але за результатами педагогічного хисту, на нашу думку, Г. Косміаді варто прирівняти до великого В. Сухомлинського і вслід за ним сказати і про Г. Косміаді: “Серце віддаю дітям”. Адже для них обох не було нездібних дітей: усі діти мають талант від Бога, варто лише його розгледіти та активізувати.

Сучасні дослідники творчості Г. Косміаді відзначають його зорієнтованість на генотипологію східного мистецтва [4, 164]. Ось цю спрямованість на східну художню традицію підкреслив у його творчості ще в 20-х роках ХХ ст. О. Прусевич: “...цікавим є те, що дитяча стилізація в малюнках віддає візантійством та Сходом. Помилився б кожний, хто б подумав, що цей учитель, ні поляк, ні українець, ні росіянин, а грузин (його закинула війна), нав'язує дітям своє власне відчуття форми — по-візантійськи. Це не так. Пояснюється це явище етнічними властивостями родів, які заложилися ще до формування нашого народу, прабаб'яківщиною якого був Схід (арійське походження)” [5, 127].

Пізніше цю спрямованість на барвистість і орнаментальність східного мистецтва відзначатимуть у творчості Г. Косміаді в німецькому культурно-мистецькому середовищі. Так, зокрема, з приводу чергової виставки його картин знаходимо ось такі відгуки: “Вибір мотивів, передача кольору та техніка проявляються в картинах, виправдовують славу, яка випереджає художника...”

Це не лише російські мотиви, але й більш виражена експресивність кольорів, сильна динаміка в пейзажі, глибина простору, що передають враження справжнього мистецтва... Сформована творчість митця випромінює дивовижне тепло та силу, що повністю переконує глядача... Передача кольору є неповторною, а вплив визначальним” [1, 134-135]. У багатьох відгуках акцентується увага на домінантному впливові російської школи живопису на творчість Г. Косміаді.

Повертаючись у 1920-ті роки, варто звернути увагу на лист професорів Краківської академії мистецтв до Г. Косміаді з приводу картин його учнів: “Величезна кількість цих робіт, оригінальність оформлення і колористика свідчать про незвичайну енергію, працелюбність і педагогічну обдарованість пана Георгія

Косміаді” [5, 136-137]. І такі характеристики праці вчителя малювання з Рівного є непоодинокими.

Праця Г. Косміаді в Рівному була в полі зору департаменту мистецтва Міністерства віросповідань та громадської освіти у Варшаві, яке висловлює вдячність за організацію виставки робіт учнів у Варшаві й Кракові в серпні 1924 р., надає вчителеві субсидію в 300 злотих на організацію столярної майстерні під його керівництвом [5, 140-141], відбирає учнівські роботи з виставки [5, 138-139] тощо.

У вересні 1924 р. Г. Косміаді та його дружина отримують громадянство Польщі [5, 144-145]. Це була важлива подія для родини, оскільки акт надання громадянства привносив у життя певну стабільність. 3 березня 1925 р. Г. Косміаді отримав паспорт громадянина Польщі [5, 151-153].

Для ознайомлення рівнян зі станом освіти в місті дирекція Польської державної гімназії 15-16 червня 1925 р. організовує показ учнівських робіт “поганих і добрих” — зазначається в афіші [5, 169-171]. Одночасно була відкрита виставка картин і малюнків професора Косміаді, з якої в сімейному архіві художника збережена фотографія експозиції, що вражає величезною кількістю представлених робіт. У центрі виставкової площі у вигляді іконостасної побудови розташовані картини художника, а обабіч — малюнки. Чорно-біле фото не передає кольорової гами картин, але можна лише здогадуватися про їхнє багатство.

Чергову виставку учнівських робіт, яку також схвалило Міністерство віросповідань і громадської освіти, Г. Косміаді організує 25 липня 1925 р. при Відділі мистецтва Міністерства [5, 158-159]. Паралельно Г. Косміаді готується до масштабної виставки власних картин, яка відбулася в Рівному в жовтні 1925 р. у готелі “Сан-Ремо”. Одночасно у приміщенні готелю були презентовані роботи рівненських художників Ч. Кур'ятто і О. Сливняка.

Надзвичайно багато схвальних відгуків перепало на адресу Г. Косміаді. Так, на шпальтах газети “Echo Rowienske” зазначалося: “Найбільшою за чисельністю є виставка картин професора місцевої гімназії ім. Тадеуша Костюшка п. Косміаді. У всіх його працях, починаючи із ескізів і до точності виконаних картин, можна спостерігати захоплення художника не лише

кольором, а й власним трактуванням рисунку, особливо у почаївських мотивах (церква і монастир). Дуже мальовничими є також картини із закопанськими сюжетами. Як на порівняно молодого художника, його мистецький доробок вражаючий” [5, 164-165]. Критики того часу відзначали мистецький талант Г. Косміаді як пейзажиста, його велику любов до кольору та досконале володіння рисунком [5, 168-169].

Водночас у варшавській пресі акцентувалося, що “після виставки п. Косміаді від їжджає до Парижу у відрядження за дорученням Міністерства народної освіти для ознайомлення з новими методами навчання та зразками художньої прикладної дитячої праці і досвідом її організації у Франції” [5, 168]. Питання поїздки до Парижа на сьогодні залишається відкритим через відсутність документів. Достеменно відомо, що 3-11 листопада 1925 р. у готелі “Сан-Ремо” на численні прохання рівнян була презентована чергова “Виставка картин художника Косміаді”. В афіші звертають на себе увагу слова: “Вхід: 1 злотий, учні та діти — 30 грош, шкільні екскурсії — по 20 грош від особи” [5, 170-171]. Ймовірно, художник знову збирав кошти на якісь благодійні справи. Як згадує його донька Н. Саннов-Косміаді: “Батько завжди старався допомагати багатьом учням, які перебували в матеріальній скруті” [11].

На підтвердження нашого припущення апелюємо до ще однієї афіші, в якій повідомляється, що в Російському Домі на вул. 13 Дивізії у неділю 10 квітня 1927 р. відбудеться виставка-продаж картин художника Г. Косміаді. Виставка триватиме всього один день з 10.00 до 20.00 год. На афіші зазначалося: “Частина суми від продажу — для найбідніших учнів Ровенської Російської Гімназії і Школи” [5, 182].

У навчальних закладах Рівного Г. Косміаді значну увагу приділяє декоративно-прикладному мистецтву. Його учні були маленькими віртуозами-умільцями: майстрували, розписували, ліпили, вишивали, досліджуючи народні взірці ремесел Волині. На фотографіях 1928 р. бачимо колекцію місцевих вишиванок, зібраних учнями Г. Косміаді, які експонувалися на виставках у Рівне. Вражає те, що поряд в експозиції представлені роботи молодих вишивальниць і реконструйовані взірці візерунків, які

підготували учні Косміаді [5, 189-190]. Зокрема, значна частина декоративно-прикладного доробку учнів математично-природничої гімназії знайшла місце на виставках 1928 р. у Рівне.

У кінці 1920-х років у Луцьку проводилися Волинські виставки під керівництвом Варшавського сільськогосподарського товариства. Звичайно, такі виставки не обходилися без картин Г. Косміаді, про що свідчать численні похвальні листи та медалі від організаторів [5, 198-201]. Це була важлива сторінка життя художника. У 1950-х роках у Німеччині він напише серію картин із сюжетами волинського ярмарку. Від 1930 р. у Рівному започаткували торги та виставки народного ремесла і промислу, до яких долучається з власними роботами й Г. Косміаді [5, 216-217].

1929 року Г. Косміаді та його учнів за рекомендацією Відділу освіти Волинського округу запрошують на виставки в Познань. У документах знаходимо детальний опис експонатів виставки, підготовлений Г. Косміаді перед відправленням [5, 202-207]. Як завжди, вражає кількість робіт: за нашими підрахунками, було відправлено на познанську виставку 304 експонати. З переліку можна зробити висновок, що виставка присвячена кустарним промислам краю. Так, зокрема, це були розписані ложки, сопілки, гребінці, веретена, тарілки, а також глечики в арабському, давньоруському стилі, аплікації, картини вчителя з олов'яної фольги та багато іншого. Ймовірно, саме ці роботи в серпні того самого року експонувалися у відділі художнього промислу Волинського музею (вул. Ягелонська, 91) у Луцьку [5, 208-209]. Підтверджуючих документів поки що не знайдено, окрім листа з Волинського музею.

Наближалися 1930-ті роки. У родині Г. Косміаді з'являлися нові труднощі, негаразди, але митець продовжував працювати, творити й любити все, що його оточувало на Волині. У Гамбурзі він згадуватиме Рівне як найкращий період свого життя.

Отже, наголосимо, що в 1920-х роках роботи Г. Косміаді та його учнів експонувалися на понад 30-ти виставках. Його виставкова діяльність знайшла визнання і підтримку в Міністерстві освіти Польщі, Краківській та Варшавській академіях мистецтв. Художникові й учителю з Рівного польська професура дякувала за талант і організаторські здібності. Художня критика того часу

відзначала Г. Косміади як вишуканого колориста й пейзажиста.

Домінантною лінією його виставкової діяльності в цей час була її спрямованість на благодійництво. Лише так учитель Г. Косміади — грек, що розмовляв українською, — міг допомогти своїм найбільшим учням. І вони платили йому своєю любов'ю та відданістю. Нині в Рівному свято бережуть пам'ять про вчителя малювання і великого майстра пензля, учня В. Серова та Є. Хруслова — шляхетного й щирого Георгія Петровича Косміади.

Нині проблема вивчення творчого шляху Г. Косміади на часі. Наша наукова розвідка показала, що існує низка недосліджених питань в окресленому періоді життя художника. Залучаючи до наукового обігу нові документи, ці питання будуть вирішені. Адже попри все, ми повинні знати й гордитися особистостями, які репрезентують поліетнічну історію культури волинського краю.

1. Георгій Косміади: життя і творчість у документах. Зб. докум.: у 2-х т. Т. 2. — Рівне: ПП ДМ, 2009. — 356 с. 2. Прищепя О. Г. Косміади та культурно-освітнє середовище Рівного доби української національно-демократичної революції 1917-1920 рр. // Наук. записки Вінницького держ. пед. університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. Випуск XI. — Вінниця, 2006. — С. 166-170; Кожушко Н. Георгій Косміади та рівненські навчальні заклади. 1917-1940 рр. // Наук. записки Рівненського обл. краєзн. музею. Вип. V (190 років від дня народження М. Костомарова). — Рівне: Перспектива, 2007. — С. 53-55; Костюк Л. Георгій Петрович Косміади: життя та особливості художньої системи // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Зб. наук. праць: Наук. записки Рівненського держ. гуманіт. університету. Вип. 14. — Рівне: РДГУ, 2008. — С. 184-189; Костюк Л. Художник, що мислив Волиню: життя і творчість Георгія Косміади // Поліссезнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях. — Рівне: Волинські обереги, 2009. — С. 126-132; Костюк Л. Творчість Георгія Косміади в культурно-мистецькому середовищі Німеччини 40-60-х років ХХ століття // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Зб. наук. праць: Наук. записки Рівненського держ. гуманіт. університету. У 2-х т. — Т. 1. Вип. 15. — Рівне: РДГУ, 2008. — С. 244-249; Тарасевич Н. Від гімназії до гімназії. Сторінки історії Рівненської української гімназії // Шкільний світ. — 2003. — № 43; Добрович В.А. Рівненська українська гімназія: сторінки минулого та сьогодення // Сім днів. — 2008. — 19 вер. та інші. 3. Юрчук О. Естетичний Гурток Георгія Косміади в Рівному // Наук. записки

Рівненського обл. краєзн. музею. Вип. IV. — Рівне: Волинські обереги, 2006. — С. 229-232. 4. Черношук О. Художньо-педагогічна спадщина Г. Косміади: погляд сучасності // Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування та реалізації. Матеріали III Всеукр. наук.-метод. конф. 18-20 травня 2006 р. — Рівне: РДГУ, 2006. — С. 162-164. 5. Георгій Косміади: життя і творчість у документах. Зб. докум.: у 2-х т. — Т. 1. — Рівне: ПП ДМ, 2009. — 304 с. 6. Петрова Н. Возвращение // Иные берега. Журнал о русской культуре за рубежом. — 2010. — №2-3 (18-19). 7. Итоги Художественной Выставки // Волинское Слово. — 1922. — 26 апр. 8. Записано зі слів Надії Георгіївни Саннов-Косміади 25. 03. 2011 р.

Annotation

Kostjuk Larisa. Exhibitions presented by Georgiy Kosmiadi in Volyn region in the 1920-th. Elucidates the active participation of George Petrovich Kosmiadi (1886-1967) in the cultural space of Volhynia in 1920. Analyzes the artist's exhibition activity in this period. Alleged extraordinary artistic talent and organizational skills G. Kosmiadi.

Key words: exhibitions, cultural space.

Аннотация

Костюк Лариса. Выставочная деятельность Георгия Космиади на Волини в 1920-х годах. Рассматривается активное участие Георгия Петровича Космиади (1886-1967) в культурном пространстве Волини 1920-х годов. Анализируется выставочная деятельность художника в этот период. Утверждается неординарность художественного таланта и организаторских способностей Г. Космиади.

Ключевые слова: выставочная деятельность, культурное пространство.

Г. Косміаді. 1921 р.

Колекція волинських вишивок, яку зібрали учні Г. Косміаді.
1928 р., м. Рівне

Афіша вистави, 1925 р. і виставки, 1927 р., м. Рівне

Г. Косміаді (середній ряд, другий справа) з учнями гімназії.
1928 р., м. Рівне